

POD- ZEMÍ SLOV

ANEB VÝPRAVY POD POUVRCH ČEŠTINY

JAKUB MAREK

● — pointa

Podzemí slov

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na

www.pointa.cz

www.albatrosmedia.cz

Jakub Marek

Podzemí slov – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

**PODZEMÍ SLOV
ANEB
VÝPRAVY POD POVRCH ČEŠTINY**

JAKUB MAREK

*„Jazyk je všechno jiné než nuda, ať se nám
ho ve škole snažili sebevíc znechutit.“*

Jaroslav Suk

Svou rodnou řeč obvykle komunikujeme zcela přirozeně, s lehkostí a bez větších potíží. Málokdy se už ale pozastavujeme nad tím, proč že jsme vlastně danou skutečnost označili tak a tak nebo kde se výraz, který jsme právě vypustili z úst, v našem jazyce vzal. Právě tyto taje našeho jazyka přitom leckdy skrývají mnoho zajímavého – překvapivé souvislosti, nevšední příběhy i podivuhodná tajemství. A právě o nich bude řeč na následujících stránkách.

V této knize se zkrátka společně vydáme do podzemí slov. Budeme se tedy zabývat tím, co se skrývá pod povrchem jazyka, jež všichni používáme dnes a denně. A kdo ví, možná v tom všem najdeme i nějaké paralely s životem jako takovým.

Protože jste s listováním touto knížkou teprve začali, ještě není úplně jasné, zda ji celou neoznačíte za pitomost. Pokud by se tak stalo, budiž nám společnou útěchou, že alespoň budete vědět, co že to ta pitomost je či bývala. V první kapitole totiž nahlédneme do podzemí právě tohoto slova.

Stač otočit list a začít číst.

PITOMOST: DŘÍVE VÝSADA ZVÍŘAT, DNES LIDÍ

(PO STOPÁCH PŮVODNÍHO VÝZNAMU
PŘÍDAVNÉHO JMÉNA PITOMÝ)

Přídatným jménem *pitomý* můžeme v dnešní době označit obrovskou spoustu věcí. A mnohdy tak činíme úplně oprávněně. Víte ale, jak tohle slovo vzniklo a co vlastně ze své podstaty označuje? Pokud ne, čtěte dál. Následující řádky budou totiž věnovány právě jazykovým tajům všeho pitomého.

CO BYLO PITOMÉ VE STARÉ ČEŠTINĚ?

Přídatné jméno *pitomý* bychom našli už ve staročeštině. Tam však mělo docela jiný význam, než má dnes. Používalo se zejména v souvislosti se zvířaty – pokud někdo označil dejme tomu psa za pitomého, znamenalo to, že je to pes domácí, ochočený či krotký. *Pitomé zvíře* zkrátka bylo takové zvíře, které nežilo ve volné přírodě, ale bylo chováno a ochočeno člověkem.

Když se vydáme ještě dál po stopách tohoto slova, zjistíme, že vzniklo z podstatného jména *píce*, což je starší výraz pro pokrm či stravu. Domácím zvířatům se tedy začalo říkat *pitomá*, protože byla člověkem krmena (dostávala od něj píci) a nemusela si potravu shánět sama.

Kde se ale vzal dnešní význam? Proč *pitomý* dnes znamená „hloupý, tupý či omezený“? Důvod je celkem jednoduchý. I takové domácí zvíře je přece, v porovnání se zvěří žijící v přírodě, do značné míry pitomé. Poté, co si zvykne na přepych, který mu skýtá bydlení po boku člověka, postupně zapomíná, čemu jej matka příroda naučila, a je prakticky

neschopné se samo o sebe postarat. Takové domácí zvíře tak často působí hloupě, tupě a omezeně. Tedy (v dnešním slova smyslu) pitomě.

Jak je už asi zřejmé, postupem času se zkrátka slovo *pitomý* začalo používat i v souvislosti s člověkem, až se jeho význam přenesl ze zvířat na lidi docela.

NEROVNÝ KOČIČÍ SOUBOJ JAKO ETYMOLOGICKÝ DŮKAZ¹

Očividný důkaz celé věci jsem měl před očima nedávno, když jsem měl možnost vidět vedle sebe dvě zvířata – jedno domácí a jedno divoké. Dvě kočky a jedna člověkem právě naservírovaná miska žrádla. Kdo myslíte, že u ní byl první? Správně, byla to toulavá, neochočená kočka. Ucítila potravu, a tak na nic nečekala a rychlostí geparda se přiřítla přímo k ní. Cestou odstrčila chudáka domácího mazlíčka a už se ládovala jeho večeří.

Domácí kocour, ač mnohem statnější než jeho sokyně, zatím jen stál opodál a pitomě zíral, jak mu před očima mizí potrava. Byl to zkrátka kocour domácí, ochočený a zvyklý na to, že mu člověk dá žrádlo až pod nos a na něm je jen jeho následná konzumace. Už v něm nebyl instinkt lovce, nenašlo ho, že by měl o stravu bojovat. Byl prostě pitomý...

Na závěr dovoďte jednu strašidelnou otázku. Nejsme my dnešní lidé náhodou onomu domácímu kocourovi trochu podobní? Nejsme taky tak trochu pitomá zvířata, která si zvykla na přepych a stala se jen pitomými konzumenty? Odpověď nechám na vás. Tento text o ničem takovém nepojednával.

¹ *Etymologie je jazykovědný obor, který se zabývá původem a historickým vývojem slov.*